

ŠPELA FRLIC

POGUM SE IZKAŽE V MAJHNIH, A POMEMBNIH GESTAH

Zmagovalni roman *Bleščivka* avtorice Špela Frlic je bil na začetku samo zabavna zgodba o rahlo zmedeni ženski s krokodilom, ki se ji v dežnem nalivu po neumnosti utopi najljubša knjiga. In kaj se je zgodilo potem?

V tednu dni se lahko spremeni cel svet. Tudi sončno Bleščivko (kraj, po katerem je poimenovan roman) je nenadoma presenetilo megleno in deževno vreme, ki mu navadno rečemo kar slabo vreme. Kaj je za vas, Špela, lepo vreme?

(Smeh) Kako dobro otvoritveno vprašanje! Snežni metež, dež, megla, sonce, vse je lahko lepo vreme. Samo čas moramo imeti, da ga dojamemo kot lepega in ne kot nekakšno oviro našim pomembnim opravkom. No, pa občutek, da smo tudi v bolj divjem vremenu na varnem. Vreme ima zelo pomembno vlogo v *Bleščivki*, ja, kar ni nekaj literarno novega, seveda. Vremenski pojavi nam že dolga stoletja dobro služijo kot prisodoba za človeška občutja. A zdelo se mi je, da potrebujem zelo jasno, tudi vizualno učinkovito metaforo, ki je hkrati tako vsakdanja, da ima z njo izkušnjo vsak bralec. To, da je na Bleščivki ves čas sončno, pomeni, da nase-lju manjka ključna izkušnja, manjka jim dež! To pa pomeni tudi, da se z njim ne

znajo zares soočiti, ko pride, da jih čisto preveč vrže iz tira. Silva, prišlek, pa ima izkušnjo slabega vremena, pred meglo in dežjem pravzaprav zbeži na Bleščivko (že pred prihodom na Bleščivko se ji je nad glavo namreč nagnetel deževen oblak, op. a.), zato obstaja upanje, da se bo z dežjem in meglo, tudi metaforično, znala soočiti.

Mislím, da moraš biti, ko pišeš za otroke, pri pisanju osnovne zgodbe zelo konkreten in jasen, zgraditi moraš trden, skoraj otipljiv svet, potem pa lahko na tako vzpostavljeno osnovo učinkovito plastiš še druge bolj lirične, abstraktne nivoje. Otroci imajo manj življenjskih izkušenj kot mi odrasli, ki imamo pred njimi pri branju tako prednost vsaj v številu preživetih let, to pa nikakor ne pomeni, da ne morejo biti enakovredni sogovorniki, ko se razpravlja o zgodbi.

Omejitev dogajalnega časa na en teden pa mi je pomagala zgraditi napestost, ki je v zgodbi v resnici navidezna in je bolj posledica vzdušja kot nape-tega dogajanja. Veliko sem se ukvarjala s formo, ki bi podprla zgodbo, in z jezikom, za katerega sem želela, da bi bil tekoč, preprost, brez zapletenih slogovnih manevrov, skratka tak, da bi bil otrokom blizu. Vse to troje – zgodba, struktura, jezik – se mora potem zložiti v trdno celoto. Tako, da bralec razmisleka, ki je v ozadju, sploh ne opazi, da zgodba teče tako gladko, kot da drugače sploh ne bi moglo biti. Da ni nikjer več sledi o tem, kako zelo se je avtorica mučila s pisanjem nekaterih delčkov.

Vreme na Bleščivki je zelo prijetno – tako je, kakor pravite, tudi zato, ker je izredno zaprtó. In ravno to izločanje in celo nezavedno „rezanje“ manj prijetnih polov sveta lahko v življenje prinese veliko strahu. Koridor med meglo in soncem, ki se vzpostavlja skozi delo, je pravzaprav zelo nujen!

Drži. Bleščivko sem si predstavljala kot skupnost, ki zavrača vse, kar bi jo lahko vznemirilo. In prav to je najhujša oblika zaprtosti! Na tak način se namreč zapreš pred slabim in dobrim, pred vsem skratka, kar bi od tebe zahtevalo čustveni odziv. Če poskusim torej na uvodno vprašanje odgovoriti še v okviru *Bleščivke*, nisem prepričana, da je tisto sončno vreme na začetku zgodbe lepo vreme. Veliko lepše je tisto zimsko sonce na koncu.

V vašem delu lahko Grumov *Dogodek v mestu Gogi* prepoznamo kot pomemben navdih. Ste ga v življenju veliko brali?

Seveda sem ga brala. Pa tudi sicer že vse svoje delovno življenje delujem v sferi literature in bralne kulture, ves čas mi prihajajo na misel literarne reference. Tarbula in Afra, ki se (sicer z močno spremenjenimi karakteristikami, op. a.) pojavita v *Bleščivki*, sta res karizmatičen par (že njuni imeni sta krasni in lepo zvenita). Pri „medbesedilnih sklicih“, ki sem jih umeščala v zgodbo, pa sem imela še en droben motiv. *Bleščivko* sem pisala tudi z mislijo na odrasle, ki bodo zgodbo na glas brali svojim otrokom. Zelo sem si želela, da bi tudi odrasli v njej uživali, da bi jim bilo zato to skupno bralno druženje v veselje, da bi jim morda odprli kakšno misel. Z mojim otrokom veliko skupaj bereva na glas, zanimivo je opazovati, kako različno se odzivava na posamezna mesta v knjigi, vse to potem sproža razburljive pogovore, take, ki se brez knjižnega impulza zagotovo ne bi zgodili.

Zdi se mi, da branje literature deluje kot nekakšen tetris, vsaka nova knjiga nas spomni na že prebrane, zgodbe se med seboj oplajajo, nadgrajujejo, povezujejo. Morda bodo otroci, ki bodo zdaj brali *Bleščivko*, čez leta brali tudi *Dogo-*

dek v mestu Gogi in se – mogoče, samo mogoče! – spomnili, da jim imeni Tarbula in Afra nista popolnoma neznani. Iz enakega razloga sem v delo umeščala tudi ljudske zgodbe; zdelo se mi je, da lahko dopolnijo osnovno zgodbo in jo poglobijo.

Potem ste tudi *Bleščivko* med ustvarjanjem gotovo brali svojemu otroku. V bistvu imaš na tak način doma enega avtentičnega „preverjevalca dejstev“.

Ja (smeh), in to izredno kritičnega! Zelo resno jemlje svoje delo testnega bralca. *Bleščivko* sem njemu in tudi drugim otrokom med nastajanjem sproti prebirala, da bi videla, kaj jih pritegne, kaj jih nasmeji, kje se dolgočasijo, in da sem obenem ob glasnem branju tudi sama slišala pripovedni ritem oziroma da sem slišala, če in kje se zalomi. Tako sem počasi pilila zgodbo in jezik. Otroci pa so mi dali res zelo tehtne komentarje. Odlični sogovorniki so, sploh pri nelogičnosti in drobnih nesmislih. V zgodbah ni kar vse mogoče, notranjo logiko imajo, ki ji moraš slediti, če želiš, da je svet, ki ga s pisanjem vzpostavljaš, prepričljiv. Ne more se torej zgoditi kar karkoli, kar ti pade v tistem trenutku na pamet, tudi v domišljjskem svetu ne. Če bi Silvi naenkrat zrasla krila in bi odletela na jug, bi otroci zagotovo protestirali. Tudi to, da bi krokodil Silvester (hišni ljubljencek prišlekinje Silve, nečakinje domačinke Dimitre, op. a.) spregovoril po človeško, ne bi bilo prepričljivo. Zdelo se mi je, da bi s tem, ko bi mu v usta položila besede, zgodbi v hipu vzela kredibilnost. Ves čas sem poskušala loviti ravnotežje med domišljjskim in resničnim na način, da je dogajanje na *Bleščivki* stvar interpretacije, otroci, Silva in Rozamund si ga razlagajo po svoje, bolj domišljjsko, ostali prebivalci *Bleščivke* pa po svoje.

Kako kot pisateljica in pripovedovalka v zdobljenem, fragmentarnem svetu sicer razumete funkcijo pripovedi? Ali sploh obstaja življenje brez pripovedi, brez zgodbe?

Glede na to, kako vseobsežno se v zgodovini človeštva pojavljata zgodba in pripovedovanje, morata imeti bistveno, čisto preživetveno funkcijo za človeka, ki je pač tudi simbolno bitje in bitje, ki ves čas išče smisel. Zgodbe zmorejo ubesediti tisto, česar ni mogoče otipati. Če ne bi imeli na voljo metafor, bi bili zelo nemočni. Narativna misel je izjemno pomembno orodje, ker z njo vzpostavljamo strukturo življenjskim dogodkom in domišljiji, iščemo vzročnost, iz preobsežnega kaosa vsebin, impulzov, občutij izločimo delček, ki ga potem zgodba uokviri in osmisli. Zgodbe so tudi nosilke spomina, od vseh načinov memoriziranja pravzaprav najbolj odporne na čas, sploh kadar govorijo o bistvenih stvareh. Ker pa je pripovedovanje ali pa morda še bolj beseda zgodba postala tako vseprisotna, poudarjana in zlorabljana, se mi zdi, da je skrajni čas, da začnemo bolj na glas govoriti tudi o etičnem vidiku pripovedovanja. Pripovedovalec je kot vsak, ki ima moč, tudi odgovoren, kaj s to močjo počne. Pa ne govorim o pripovedovani vsebini, bolj o pripovedovalskih strategijah, o tem, kaj želi pripovedovalec z zgodbo doseči, za kaj to moč uporabi. Narativna misel pa tudi ne sme in ne more biti edina, s katero poskušamo dojeti svet. Zgodba nas včasih celo bolj oddalji od bistva, kot nam ga približa, sploh kadar poskušamo razumeti nečloveško. Nujno potrebujemo tudi analitično misel, sposobnost abstraktnega mišljenja in veliko empatije – šele z vsem tem imamo nekaj možnosti, da razumemo ta svet, to življenje, se mi zdi.

Tudi v *Bleščivki* so te kategorije – torej znanstveno, domišljjsko, abstraktno – izjemno pomembne. Hkrati pa je jasno eno: otrok mora biti spodbujen k raziskovanju, pa naj to počne znanstveno, domišljjsko ali pa abstraktno. Če ne pogledaš čez ograjo, ne veš.

Ja, radovednost, raziskovanje neznanega, to dvojce nas dela najbolj žive. A z *Bleščivko* sem želela predvsem poudariti, kako pomembno je sodelovanje, da problemi, ki so večji od posameznika, zahtevajo skupno delo vseh in preseganje nepomembnih razprtij in nesoglasij. Ne verjamem, da smo lahko v neki mikroskupnosti – pa naj gre za vas, blok, ulico, delovni kolektiv ali razred – vsi zares prijatelji. Prijatelj je vendarle sveta beseda, ne uporabiš je zlahka! Ne glede na to, ali se imamo radi ali pa se zgolj vljudno pozdravljamo, pa je bistveno, da zmoremo, ko je res treba, konstruktivno sodelovati.

Pa nočem reči, da sem se na začetku pisanja odločila, da bo to nosilno sporočilo knjige. Na začetku je bila samo zabavna zgodba o rahlo zmedeni ženski s krokodilom, ki se ji v dežnem nalivu po neumnosti utopi najljubša knjiga. Moj proces pisanja je bil v resnici kar kaotičen. Podobe, dialogi, prizori, liki, hecne podrobnosti so se mi zlagali na kup, potem pa sem poskušala najti povezave med njimi in jih nekako urediti v zgodbo. Proces pisanja brez vnaprejšnjega scenarija zahteva malo več časa, težko predvidiš vnaprej, ali bo sploh kaj dobrega nastalo. Menim pa, da če se odločiš, da boš dal knjigo od sebe, potem se moraš potruditi po najboljših močeh, da je, kar izide, najboljše, kar v tistem trenutku zmoreš. Prestara sem že za hlastanje, poleg tega se mi zdi, da na vseh področjih toliko proizvajamo, da sami sebe skoraj ne dohajamo več. V svojem delu se res tru-

dim, da ne bi po nepotrebnem dodajala k temu šumu. Trudim se od sebe dajati stvari, za katerimi potem lahko stojim.

Ptice so v *Bleščivki* izjemno pomemben motiv. Hecno se mi zdi, da ta bitja venomer preletavajo med dežjem in soncem – tisti, ki jih radi opazujejo oziroma opazujemo, pa se pogosto zadržujemo samo na toplem.

Ptice so – ravno zato, ker nosijo ogromno simbolike in ker o njih obstaja toliko zgodb – zares hvaležna tema. In še čudovite so! V naši družini jih pogosto opazujemo kar z domače verande, kjer nam pridejo zelo blizu – tiho morash biti in negiben, če želiš, da se ne splašijo. Opazovanje ptic je tako tudi vaja v pozornem mirovanju. Knjiga izmišljenih ptičev (v kateri so zbrane najlepše zgodbe o pticah, ki si jih že dolga stoletja pripovedujejo ljudje po vsem svetu) pa je kot motiv v *Bleščivko* vpeljana zaradi misli, v katero zelo verjamem. Namreč, da v otroštvu s knjigami, slikanicami, ki jih beremo ali nam jih berejo, vzpostavimo osebni repertoar zgodb in podob, ki ga nesemo s seboj v odraslo dobo, četudi se tega jasno ne zavedamo. Te zgodbe nam kasneje v življenju na neki način pomagajo živeti in se nanje spomnimo v trenutku, ko jih potrebujemo. Silvina knjiga je tak osebni repertoar zgodb, dobila jo je od tete Dimitre, in na koncu zgodbe knjigo z novimi zgodbami preda Tomu. Take zgodbe so pomembna dediščina, ki se prenaša iz generacije v generacijo. Tudi zato so ljudje, ki nam, sploh v otroštvu, znajo predlagati dobre knjige v branje, v naših življenjih tako pomembni.

Ptice odlično pokažejo tudi moč kolektivnosti. Čeprav med seboj morda niso prijateljice, takrat, ko je treba skozi nevihto, svojo jato takoj oblikujejo v primerno obliko.

Ja, skoraj popolno se razporedijo in znajo delovati zelo ubrano. Ljudje bolj počasi pridobivamo to izkušnjo sodelovanja – pa ne samo v družini, neprestano se umeščamo v različne skupnosti in se učimo, da smo skupaj odgovorni za dobro počutje v nekem okolju. Hudo je, če se počutiš nepovezanega in samega.

Silva in Silvester imata prav ta občutek. Kot prišleka sta na Bleščivki takoj osumljena vsega slabega, kar se dogaja. To, da Silvester ni navaden maček, ampak krokodil, je tukaj ključno. Kako ste prišli do te fantastične domače živali?

Na Gradu Strmol, kamor smo včasih zahajali na družinske izlete, je v kavarni v vitrini na ogled nagačen krokodil, ki ga je imela v lasti takratna gospodarica gradu Ksenija Hribar. Obstaja tudi zelo lepa fotografija, na kateri pozira s krokodilom v naročju. Prav ta fotografija je bila prvi impulz za zgodbo o Silvi. Dr. Stašo Tome iz Prirodoslovnega muzeja sem prosila za strokovni pregled *Bleščivke* – pomembno se mi je zdelo, da ni v knjigi kakšnih neumnosti o krokodilu ali ptičih. Povedala mi je, da je krokodil v gradu Strmol še mladič in da gre pač za zver, ki je lahko človeku tudi nevarna. Ta v vitrini je med kopanjem v bazenu šavsnil gospodarja in si tako prislužil nagačenost. Krokodil kot hišni ljubljencek je tako lahko učinkovita literarna ideja, udejanjanje v resničnem življenju pa otrokom raje odsvetujemo (smeh).

Za zgodbo sem potrebovala žival, ki bo dovolj nevsakdanja in bo že s svojo pojavo vzbudila mešane občutke. Ljubke, kosmate živalice si takoj želimo pobožati, krokodil pa je hladnokrvni plazilec z ostrimi zobmi, logično je, da so Bleščivčani ob njegovem prihodu zadržani. Vprašanje je torej bilo, ali

bo Silva, ki krokodila pripelje na Bleščivko, dovolj prepričljiva, Bleščivčani pa dovolj odprti, da bodo premagali predsodke in spoznali, da Silvester ni nevaren, da je v resnici zelo prijazen. Otroci, ki so bolj radovedni in očitno tudi bolj pogumni, Silvestra zelo hitro vzljubijo, čeprav na začetku tudi sami dvomijo. Ker *Bleščivke* ne pripoveduje vsevedni pripovedovalec, sem potrebovala tudi dodatno perspektivo, da bi lahko učinkovito povedala zgodbo, torej nekoga, ki sliši, česar človek ne more. S Silvestrom lahko bralka in bralec prisluškujeta dogajanje v drugih stanovanjih (krokodil lahko namreč sliši tudi skozi stene, op. a.).

Že s sprejemanjem krokodila otroci v romanu pokažejo svoj pogum. Kakšen otrok je za vas danes tudi pogumen otrok?

Pogum se mi zdi predvsem bolj vsakdanja stvar, ki ni rezervirana samo za izstopajoče posameznike, ki rešujejo svet in se odpravljajo na izjemne pustolovščine. Pogum se lahko izkaže tudi v zelo majhnih, a pomembnih gestah. Zato potrebujemo zgodbe vseh vrst, ki opisujejo pogum vseh vrst. Želela bi si, da bi otroci premogli pogum, da zagovarjajo svoje misli, občutke, želje, zanimanja, da se jim ne odpedo, ker večina (ali pa tisti, ki so jim pomembni) reče, da je to brez zveze ali nemogoče. In da bi se znali pogumno postaviti za druge, kadar je tako prav, čeprav je težko. Tak pogum je treba vsak dan malo trenirati in potem je biti pogumen vsak dan nekoliko lažje. Tak pogum potem tudi rodi mala junaštva, čeprav je beseda junak ena od tistih, ki jih nerada uporabljам.

Zakaj?

Ker izstopajoči junakinje in junaki, močni, lepi, pametni in neustrašni, predstavljajo le skrajen, potenciran rob

zgodbe. Znotraj tega roba pa je široko polje bolj vsakdanjih, a veliko bolj resničnih stvari! Pisanje zgodbe z osrednjim junakom, ki je po možnosti še izstopajočih kvalitiet, zahteva, da se mu vse ostalo, cel zgodbeni svet podredi in služi njegovemu junaštvu. Junaštvo je, o tem se moramo pogovarjati z otroki, stvar zunanje interpretacije, ni nujno notranji občutek. Pri *Bleščivki* mi je zelo ljubo, da se bralci ne strinjajo nujno, kdo je osrednji lik zgodbe, da so možna različna branja.

Poleg tega lahko najbolj vsakdanja stvar s pomočjo domišljije postane izjemno razburljiva. Če mi je na svetu kaj ljubo, je to opazovanje otrok, kako znajo svoje okolje – stanovanje, igrišče, gozd – v igri spreminjati v prostor pustolovščine. Nam odraslim gre to malo težje od rok.

■ KLARA ŠIROVNIK

FOTO SAŠA KOVAČIC

LUNA J. ŠRIBAR

V KNJIGAH REŠIM KOGA, KI V RESNIČNOSTI NE BI DOBRO KONČAL

Grizolda in Maček se začne kot mladinski problemski roman, ko zavije v gozd, pa hitro postane fantazijski roman ... Je kot zavita gozdna pot, ki se cepi. Je bil že v zasnovi tako kompleksen ali so bili to nekoč ločeni zasnutki za več knjig ali zgodb?